

OPȚIUNEA PENTRU RESTAURAREA MOBILEI LA UNIVERSITATEA „TRANSILVANIA” DIN BRAȘOV

Maria Cristina TIMAR

Introducere

În contextul general al eforturilor de recunoaștere și recuperare a prestigiului unor valori locale, naționale și internaționale, conservarea tradiției, a moștenirii culturale și a valorilor și mesajului de ordin spiritual (restaurăm amintiri sau păstrăm amintiri prin restaurare), restaurarea și conservarea mobilei trebuie să își regăsească locul cuvenit ca importanță. Restaurarea mobilei prezintă însă o serie de particularități, generate atât de dubla valență estetică și funcțională a obiectelor de mobilier, cât și de complexitatea acestora rezultată din asocierea prin tehnici specifice și diverse a unor materiale foarte diferite pornind de la lemn masiv și furnire din diverse specii și continuând cu elemente metalice, textile, piele, baga, os, fildeș, pietre semiprețioase și altele. Natura diferită a materialelor de încheiere și finisare, ca și multitudinea tehnicilor de realizare, decorare și finisare, în corelație cu multitudinea factorilor și fenomenelor de degradare sunt elemente suplimentare de complexitate în restaurarea mobilei. Cunoașterea profundă a materialelor implicate și înțelegerea științifică a fenomenelor constituie condiții minime obligatorii pentru o activitate de restaurare-conservare corectă.

Facultatea de Industria Lemnului, cu tradiție recunoscută la nivel național și internațional în domeniul științei, tehnologiei și ingineriei lemnului, precum și al proiectării și fabricării mobilei, a considerat, după 1990, includerea cursului de Restaurarea mobilei ca pe un demers științific și cultural oportun și necesar menit să ofere studenților noțiunile de bază și cunoștințele minime specifice înțelegerii activității complexe de restaurare-conservare, ca un punct de plecare pentru o posibilă specializare viitoare prin cursuri post-universitare sau alte forme de perfecționare. Interesul studenților a depășit așteptările și s-a concretizat în mici proiecte practice de restaurare-conservare. Lucrarea de față dorește să exemplifice câteva din realizările studenților ca o dovadă a interesului și pasiunii pentru activitatea de restaurare-conservare a mobilierului și în același timp o motivație a planurilor de viitor.

Cazuri de restaurare

Disciplina de Restaurarea mobilei, predată efectiv la Facultatea de Industria lemnului din Brașov, din 1994, a suferit o serie de modificări în timp în privința statutului, numărului de ore, plasării în planul de învățământ, dar s-a bucurat, în mod constant, de interesul studenților. Acesta se concretizează în modul de finalizare a cursului, opțiunea studenților pentru lucrări de diplomă în domeniu și evident calitatea lucrărilor elaborate. În ambele cazuri procentul temelor cu finalizare practică pe obiecte de complexitate redusă este în continuă creștere (80 %), deși restaurarea efectivă, ce începe doar după faza teoretică de documentare și stabilire a concepției de restaurare, implică o muncă asiduă, migăloasă, discernământ, răbdare, multă pasiune și chiar eforturi financiare proprii.

Câteva cazuri de restaurare abordate de studenți în astfel de lucrări sunt succint exemplificate în cele ce urmează.

Cazul 1.

Obiect: Ramă de oglindă în stil eclectic.

Dată aproximativă: 1920.

Descriere sumară:

Ramă din lemn masiv de rășinoș, furniruită cu furnir de nuc, cu ornament aplicat din lemn de cireș și ornament superior sculptat din lemn de plop. Coloane cu baluștrii și capiteli din lemn de fag.

Starea de conservare înainte de restaurare:

Obiectul, scos din uz și depozitat în condiții improprii, prezenta o suprafață foarte murdară cu depuneri și pete diverse.

Ornamentul superior sculptat era foarte fragilizat datorită atacului de insecte și rupt. Restul elementelor prezentau doar câteva galerii de zbor, nefiind afectată rezistența lemnului.

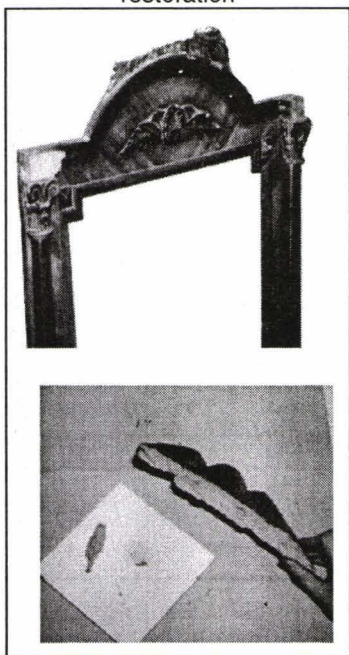
Elemente lipsă: un finial și parțial bagheta profilată.

Suprafața finisată cu șelac prezenta zgârieturi.

Mod de restaurare / Operații principale:

După o curățare primară prin periere, obiectul a fost parțial demontat, respectiv s-a desfăcut placa din spate pentru a putea scoate oglinda și s-au demontat coloanele, balustrii și ornamentul superior. Elementele ornamentului superior au fost tratate prin injectare și pensulare cu produs insecto-fungicid K-Otek și ulterior consolidate prin impregnare cu Paraloid B72 în toluen (c=5%). După condiționare elementele rupte s-au încheiat cu clei de piele și s-au completat golurile. Ornamentul a fost ulterior curățat, integrat coloristic cu restul obiectului, chituit și finisat cu șelac. Restul elementelor au fost curățate, șlefuite ușor, tratate cu un grund insecto-fungicid, după care s-au chituit defectele de mici dimensiuni și s-a recondiționat finisajul. Elementele lipsă au fost înlocuite cu elemente similare din lemn nou sănătos ce a fost colorat, patinat, tratat antiseptic și finisat cu șelac. După montarea tuturor elementelor s-a făcut un retuș local.

Fotografii înainte de restaurare Photographs before restoration

Fotografie după restaurare Photographs after restoration

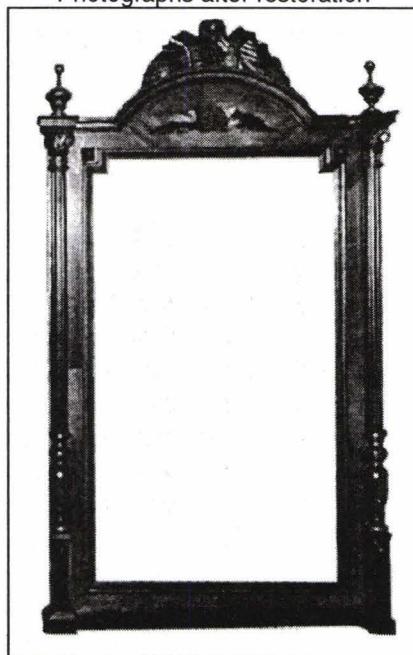

Figura 1. Ramă de oglindă în stil eclectic (dată aproximativ 1920)
Mirror frame in eclectic style (approximate date 1920)

Cazul 2.

Obiecte: **Fotolii în stil Ludovic al XVI-lea**

Datare aproximativă: 1890

Descriere sumară:

Fotoliile fac parte dintr-o garnitură de salon ce mai cuprinde o sofa, o masă ovală și doi tabureți. Elementele lemnoase vizibile sunt din nuc iar tapiteria este din stofă de mătase în nuanțe de albastru și auriu. Fotoliile prezintă la partea superioară a spătarului un ornament central sculptat tip scoică și ornamente strunjite la brațe și picioare.

Starea de conservare înainte de restaurare:

Piese de mobilier au fost scoase din uz și păstrate în condiții improprietăți ce au favorizat atât degradarea tapiteriei cât și a scheletului lemnos. Ca urmare tapiteria a fost desfăcută (urmând a se curăța și rerutiliza) și s-au preluat pentru restaurare scheletele lemnoase a celor 4 fotolii.

Acestea erau realizate din nuc în combinație cu fag și rășinos pentru elementele de structură nevizibile.

Încheierile erau puternic fragilizate, cu elementele de îmbinare parțial degradate. Lipseau ornamentele centrale sculptate de la 3 din cele 4 fotolii, precum și piese ale ornamentelor strunjite.

Obiectele prezentau urme de atac biologic de insecte, dispuse neuniform, cu zone de atac concentrat și fragilizarea suportului lemnos. Finisajul realizat cu șelac prezenta zgârieturi și pete diverse.

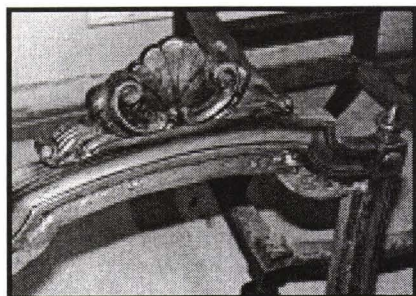
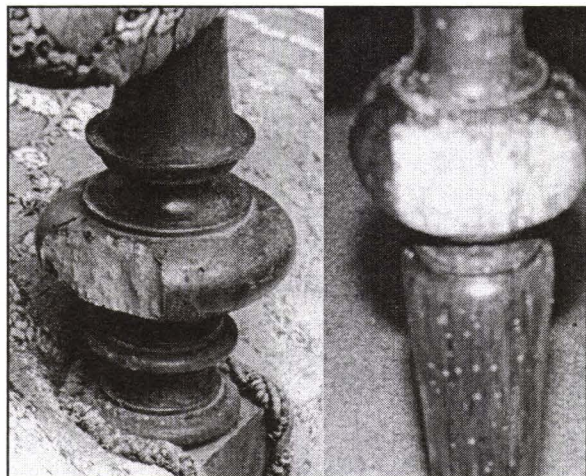
Mod de restaurare / Operații principale

Obiectele au fost curățate prin periere și suflare cu jet de aer. S-au desfăcut îmbinările fragilizate, s-au refăcut elementele de îmbinare și s-au reîncleiat, realizându-se astfel o consolidare structurală a tuturor obiectelor.

Obiectele astfel consolidate au fost curățate cu soluție Wolbers, condiționate și ușor șlefuite. S-a făcut ulterior tratarea insecto-fungică cu Rombai G prin injectare în galerii și pensulare pe suprafață. Tratamentul a fost repetat în zonele cu elemente fragilizate, unde s-a realizat ulterior și consolidare cu Paraloid B72 în toluen.

Fotografii înainte de restaurare
Photographs before restoration

Fotografii după restaurare
Photographs after restoration

În timpul restaurării
During the restoration

Figura 2. Fotolii dintr-o garnitură de salon în stil Ludovic al XVI-lea (datare aproximativă 1890)
Ludovic the XVI style armchairs belonging to a living-room furniture set (1890 approximate dating)

Ulterior s-au încleiat elementele decorative parțial desprinse și s-a făcut completarea elementelor lipsă. Acestea au fost realizate prin sculptare manuală, respectiv strunjire, din lemn de nuc în conformitate cu elementele originale pereche existente. Elementele noi au fost colorate, tratate antiseptic și patinate pentru o cât mai bună integrare în context. S-au remediat prin chitire defectele de mici dimensiuni și s-a recondiționat finisajul cu șelac.

Cazul 3.

Obiecte: Scaune artizanale

Datare aproximativă: 1940

Descriere sumară:

Obiectele restaurate sunt două scaune artizanale cu spătar din lemn masiv de rășinos.

Starea de conservare înainte de restaurare:

Piese de mobilier au fost scoase din uz și păstrate în condiții improprii ce au favorizat atât degradarea finisajului cât și a lemnului. Scaunele au fost inițial finisate transparent în culoare roșu-cărămiziu cu șelac pigmentat, dar au fost ulterior reînfinisate cu o vopsea brună. Stratul de finisare era puternic degradat cu tendințe de exfoliere ce au permis vizualizarea culorii inițiale. Scaunele prezentau pete diverse datorită utilizării în diverse operații gospodărești, zone fragilizate datorită atacului biologic (fungii), fragilizare puternică a încheierilor datorită uzurii elementelor de îmbinare sau ruperii acestora. Erau evidente încercări improprii de consolidare cu cuie a acestor îmbinări. Șezutul era curbat și prezenta un rost de îmbinare evident datorită contragerii lemnului.

Mod de restaurare / Operații principale

Obiectele au fost curățate prin periere, după care s-a procedat la demontarea șezutului în vederea consolidării îmbinărilor cadrului și remedierii șezutului. S-a decapat stratul de vopsea maro încercând să se ajungă la culoarea inițială. Consolidarea îmbinărilor s-a făcut fără demontare, prin injectare de clei și completarea elementelor de îmbinare pentru a nu risca ruperea materialului lemnos degradat.

În timpul restaurării

Photographs during restoration

După restaurare

Photographs after restoration

Figura 3. Scaune artizanale din lemn masiv de rășinos (datăre aproximativă 1940)

Handicraft chairs made of resin, solid wood (1940 approximate dating)

Consolidarea structurală s-a realizat și prin încheierea unor colțare de lemn suplimentare. Șezuturile au fost remediate prin încheierea unei aleze centrale. Întregul obiect a fost tratat cu un produs insecto-fungicid (RombaiG) iar zonele fragilizate au fost tratate prin injectare și pensulare cu Rombai G. Elementele constitutive au fost colorate într-o nuanță ușor mai închisă decât cea originală, insistându-se pe zonele de lemn nou în vederea integrării acestora în context. Finisarea finală s-a realizat cu șelac, după prealabila chituită a defectelor de mici dimensiuni.

Planuri de viitor

Interesul studenților, numărul mic de specialiști în restaurare mobilă, necesitățile reale de restaurare în domeniu justifică eforturile actuale ale Universității Transilvania din Brașov de a organiza studii de masterat de 2 ani (4 semestre din care 3 pentru activități didactice teoretice și practice efective și un semestru dedicat exclusiv realizării proiectului practic final pentru disertație) în specializarea Restaurare-conservarea și recondiționarea mobilierului, specializare menită să completeze în mod necesar activități similare în domeniul conservării moștenirii culturale și tradiției prin modalități specifice învățământului superior și cu sprijinul specialiștilor cu experiență din instituțiile de cultură și artă.

Grupul țintă vizat de această specializare cuprinde nu numai ingineri de industria lemnului ci și arhitecți; licențiați ai Institutelor de artă și Facultăților de istorie-patrimoniu, secțiile de Conservare-restaurare, profesori din liceele cu profil prelucrarea lemnului, Școlile de Arte și Meserii, fundații și alte unități de învățământ liceal și post-liceal, care doresc să se specializeze în domeniul restaurării-conservării și recondiționării mobilierului și altor obiecte din lemn.

Obiectivul vizat de acest curs de masterat este pregătirea teoretică și practică a specialiștilor în restaurarea-conservarea și recondiționarea mobilierului și altor obiecte din lemn care să activeze cu precădere în segmentul total descoperit al restaurării-conservării funcționale sau recondiționării obiectelor de mobilier aflate înafara Patrimoniului Cultural Național.

Absolvenții specializării de master propuse vor avea, pe lângă cunoștințele și abilitățile practice de restaurare-conservare efectivă, și cunoștințele și competența necesare pentru a alege judicios între variantele de restaurare-conservare și recondiționare și a consilia în acest sens proprietarul/beneficiarul lucrării abordate.

În mod suplimentar, absolvenții specializării de masterat propuse vor putea face demersurile necesare pentru a obține atestarea de restaurator-conservator de către Ministerul Culturii prin Centrul de perfecționare a personalului din cultură și artă, de pregătire post-liceală și post-universitară, ce deține în exclusivitate în România dreptul de atestare a restauratorilor pentru obiectele clasificate din Patrimoniul Cultural Național.

În structura planului de învățământ se regăsesc modulele de curs specifice demersului teoretico-științific, documentar și practic al activităților de restaurare-conservare și recondiționarea mobilierului într-o ordine firească și un balans adecvat între teorie și practică. Aceste module de curs sunt în mare măsură similare sau echivalente modulelor de curs din planurile de învățământ ale unor specializări similare din Europa. Raportul teorie-aplicații practice se modifică gradual în favoarea activităților practice pe măsura avansării studiului și dobândirii cunoștințelor și competențelor necesare aplicațiilor practice. Această gradare teorie-practică precum și natura modulelor de curs corespund tendințelor semnalate la nivel European în acest domeniu.

Concluzii

Acțiunea demarată de colectivul Catedrei de Tehnologia Lemnului a Universității «Transilvania» din Brașov privind înființarea specializării Restaurarea-conservarea și recondiționarea mobilierului, reprezintă deopotrivă un demers științific și cultural, care nu se suprapune peste ceva deja existent ci vine să completeze în mod necesar activități similare în domeniul conservării moștenirii culturale și tradiției prin modalități specifice învățământului superior. Succesul și acestui demers depinde însă de implicarea și cooperarea într-un efort concertat și într-un scop comun a instituțiilor de cultură, artă și învățământ ce activează în domeniul complex, multidisciplinar al restaurării și conservării.

THE OPTION FOR THE FURNITURE RESTORATION AT THE “TRANSILVANIA” UNIVERSITY FROM BRASOV

- Abstract -

In the general context of cultural heritage and tradition conservation, furniture restoration and conservation should play an important role. Furniture restoration presents a series of particularities related to the esthetical and functional valences of the furniture pieces as well as to their complexity in terms of diversity of materials, structures and and techniques of decoration and finishing involved. Moreover, a great diversity of degradation factors and phenomena have to be considered, carefully examined and properly understood, as a minimal basis for a correct and efficient restoration and conservation procedure. The paper presents some aspects related to the development of a course module on Furniture restoration at „Transilvania” University of Brasov, as background, some practical achievements and future plans. These latter are referring to the intention of organising master courses in Furniture restoration, conservation and reconditioning, as a response to the market needs and students’ option and interest. The cooperation of the specialised personnel from the museums network and other institutions is mostly welcome .